

BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ VE ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Cognitive Development Periods and Children's Libraries

Ayşenur Güneş*
Fatih Güneş**

Öz

Çocuk kütüphaneleri çocukların eğlence, bilgi edinme ve kitap okuma gibi gereksinimlerini giderebilecek ortamlardır.Çocuk kütüphanesi hizmetlerinin çocukların gereksinim ve ilgi alanları dikkate alınarak organize edilmesive geliştirilmesi, çocukların bu ortamları daha fazla sahiplenmesi ve sevmesini sağlayacaktır.Dolayısıyla, çocuk kütüphanelerinde kaynak seçimi ve hizmet sağlanması süreçlerinde onların gereksinim, tercih ve ilgi alanlarının dikkate alınmasının çok önemli olduğu unutulmamalıdır.Söz konusu süreçler ise özellikle belirleyici olmaları bakımından çocukların bilişsel gelişim dönemleri doğrultusunda ele alınmalı; çocuk kütüphanelerinde bulundurulacak materyallerin bu dönemlere uygunluğuna özen gösterilmelidir.

25

Bu çalışmada çocuk kütüphanecilerine materyal seçiminde çocuğun bilişsel gelişim dönemlerine koşut olarak nasıl bir yol izlenmesi gerektiği belirlenmeye çalışılmıştır.Çocuk kütüphanecilerinin hepsinin çocuk gelişimi konusuna yeterince hakim olmadığı ve aynı zamanda materyal seçimi konusunda da rehberlik yapabilecek düzeyde bilgi ve becerileri kazanmadığı varsayıldığında, temel olarak, öncelikle çocuğuğa ilişkin bilişsel gelişim dönemlerinin incelenmesi yararlı olacaktır. Söz konusu bu inceleme sonucunda bu dönemlerin özelliklerine uygun biçimde materyal seçimi yapılması kütüphanecilerin işlerini kolaylaştıracak ve daha verimli olmalarını sağlayacaktır. Anılan argümanlardan yola çıkılarak, bu çalışmanın kapsamında, konu bağlamında yaygın kullanımı olan Jean Piaget'in bilişsel gelişim evreleri örnek alınmış; bu çerçevede yaş grupları incelenmiş ve bu yaş gruplarının özelliklerinin kütüphane hizmetlerinin tasarlanması ve materyal seçiminde dikkate alınması önerilmiştir.

* **Araş. Gör. Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Kastamonu, Türkiye / akbulutaysenur@gmail.com**

Research Ass., Kastamonu University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Information and Records Management, Kastamonu, Turkey

** **Arşiv Memuru, Kastamonu Tapu Bölge Müdürlüğü, Kastamonu, Türkiye / fatigunes@hotmail.com**

Archive Officer, Kastamonu Directorate of Region Land Registry, Kastamonu, Turkey

Geliş Tarihi / Received: 20.09.2017 - Kabul Tarihi / Accepted: 30.09.2017

Anahtar Sözcükler: Çocuk kütüphaneleri, materyal seçimi, Jean Piaget, bilişsel gelişim

Abstract

Children's libraries are places where children's informational, educational, recreational, cultural, and reading needs are met. In case children library services are organized and developed with regards to the aforementioned purposes, children will embrace and enjoy those places much more. What must be considered is that it is very important to take into account the needs, choices and interests of children in the process of material/resource selection and also in the process of service providing in children's libraries. The processes in question should be handled in accordance with the cognitive development periods which are the key determinants of a child's development, and the materials kept in children's libraries should fit the periods of recommended sequential stages.

In this study, it is aimed to determine what should be considered in the processes of selecting materials for children in accordance with their cognitive age. Considering that not all librarians have rich and deep knowledge about child development and pedagogy to deal with children and their needs, and to guide selecting materials for them, it will be useful to examine cognitive development stages in childhood. Then, selection of materials depending upon the characteristics of these periods will make works of librarians easier and effective. In the context of this study, the cognitive developmental stages of Jean Piaget, a widely used subject of children studies, were taken as examples. Age groups have been examined in this framework and it has been suggested that the characteristics of these age groups should be taken into account when selecting and organizing library materials.

Keywords: Children libraries, material selection, Jean Piaget, cognitive development

Giriş

Çocukluk dönemi, bir bireyin yetişkinlik dönemlerine etki eden bilişsel, psiko-sosyal, ruhsal temellerin yapılandığı en hassas, en önemli dönemlerdendir. Çocuklukta kazanılan davranışlar, edinilen bilgi ve beceriler bireyin yaşamında kalıcı duruma gelmektedir. Özellikle kişilik gelişimi çocuğun yaşadığı olaylarla, büyüdüğü çevreyle ve kazandığı davranışlarla yakından ilgilidir. Tarihsel süreçte çocuğun yetişkinin mikro modeli, bir diğer deyişle küçük bir yetişkin gibi algılanması yaygın bir algı olarak yerleşmiştir. Günümüzde ise artık çocukların kendine özgü dünyalarının olduğu; bu dönemin oldukça özel bir dönem sayılması gerektiği bilinmektedir. Ayrıca, çocukların yetiştikleri toplumsal, kültürel, ekonomik ve pek çok etmenle beraber biçimlenen gelişim süreçlerinden geçtikleri de ağırlıklı bir görüş haline gelmiştir. Çocukların duygu, düşünce ve tercihlerini anlamak, onların içinde buldukları gelişim evrelerinin özelliklerini anlamayı gerektirir. Bu evreler ise onların düşünme, akıl yürütme, düş gücü, konuşma ve dil becerilerini etkileyen bilişsel gelişim evreleridir. Söz konusu bu evrelerin iyi bilinmesi çocuğun her anlamda sağlıklı bir gelişim izlemesine katkı sunacağı gibi, kişisel gelişim, eğitim ve öğretimi de desteklemeyi kolaylaştıracaktır.

Çocuklara eğitim-öğretim süreçlerinde iyi bir kılavuzluk, onların potansiyel, özgün ilgi ve becerilerinin açığa çıkarılması, yaşam boyu öğrenimlerinin desteklenmesi gibi konularda bilişsel gelişim evrelerinin dikkate alınması kadar tüm bu çabalara araç olacak kurum/kuruluş, hizmet ve olanakların da gözden geçirilmesi yaşamsal önem taşır. Bu bağlamda nitelikli, işlevsel çocuk kütüphaneleri özel bir öneme sahiptirler. Bu çalışma kapsamında çocukluğun nasıl bir tarihsel gelişim izlediği de dikkate alınarak çocuğun, çocukluğun ve bu döneme ilişkin gereksinimlerin ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Daha sonra çocuğun bilişsel gelişimi bağlamında çocuk kütüphanelerinin rolü, özellikle de söz konusu bu gelişim dönemlerinde materyal seçiminin önemi irdelenmektedir.

Çocuk Nedir?

“Çocuk kimdir?” diye sorgulandığında Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede verilen tanım ana hatları ile aydınlatıcı olmaktadır: “18 yaşına kadar herkes çocuk sayılır” (BM, 1989).

Toplum tarafından çocuk, yetişkin bireylerin küçüğü olarak değerlendirilir ve çocuğun kendine özgü bir dünyası olduğu unutulur. Çocuktan bir yetişkin gibi davranması beklenir (Nas, 2014). Ancak unutulmaması gereken nokta çocuğun bir yetişkine göre daha farklı gereksinimlerinin olmasıdır. Çocuğun büyüme döneminde yalnız fizyolojik değil bir takım ruhsal gereksinimlerinin de olduğu dikkate alınmalıdır. Bu gereksinimler şu şekilde sıralanabilir:

- Saygı duyulup sevilmesi,
- Beğenilip onanması,
- Olduğu gibi kabul edilmesi,
- Başarı tadı alması,
- Özgüven duyması,
- Kendini güven içinde duyması (Nas, 2014).

Tüm bu gereksinimlerin giderilmesi hemen her çocuğun ruhsal olarak sağlıklı yetişebilmesi için önemlidir. Öte yandan aynı gereksinimlerin bir yetişkinin yaşamı için de geçerli olduğu ve karşılanmamasının önemli eksikliklere yol açtığını söylemek olasıdır. Ancak ruhsal açıdan sağlıklı bir birey olmanın ön koşulunun sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmiş olmayı gerektirdiği unutulmamalıdır. Çocukluk, yetişkinliğin üzerinde biçimlendiği bir temeldir. Bu temelin sağlam olması yetişkinliğin de sağlam bir yapı ile oluşturulmasının yolunu açar. Makro düzeyde düşünüldüğünde, sağlıklı bir topluma kavuşmanın yolu ise sağlıklı bireylerin etkileşimi ile ortaya çıkan sinerjidir.

Ruhsal olarak gereksinimleri giderilmemiş aksine çöküntüye uğramış çocuklar yetişkinlik dönemlerinde sorunlu kişilik geliştirirler.

Çocuklar, tarih öncesi çağlarda doğayla iç içe, vahşi hayvanlarla birlikte yaşamaktaydılar. Bu sebeple bu çağlarda büyük çoğunluğu büyüyemeden yaşamlarını yitiriyorlardı (Aldemir, 2015). Çocukların korunması ve kollanması bu dönemde mümkün olmamaktaydı. Avcılığın yaşam kaynağı olduğu dönemler çocukların vahşi hayvanlarla iç içe olması anlamına gelmekteydi.

Çocukluğun yetişkinlikten farklı gereksinimleri olduğu algısı ise 16. yüzyılda ortaya çıkmaktadır. Rönesans'ın etkisiyle gelişen matbaayla beraber bu dönemlerde çocuk eğitime ilişkin yazıların yazılmaya başlandığı bilinmektedir (Nas, 2014).

Tarihte bilinen okullardan ilki Sümerlilere ait olmakla birlikte, okul sadece prensler, rahipler ve askerlerin çocukları için vardır. Diğer çocuklar, kadın işçiler gibi yarım ücret karşılığında tarlada çalışırlardı (Aldemir, 2015). Bu dönemde şimdiki anlamıyla çocuk kavramı, soylu ailelerin çocukları için geçerliydi. Diğer çocuklar, çocuktan çok bir yetişkin olarak görülümekte ve köle olarak kullanılmaktaydı.

Eski Mezopotamya'da çocuk olmak ağır yükleri de üzerinde taşımaları anlamına gelmekteydi. Aile ne kadar büyük olursa o kadar güvende olduğunu düşündüklerinden, aile büyüklüğü önem taşımaktaydı. Özellikle soylu aileler çocukları yatırım aracı olarak gördüklerinden evlat edinirlerdi. Çocukların onları terk etmesinden korktuklarından Hammurabi yasalarında bu durumun önüne geçmek için bir takım yükümlülükler getirmişlerdir. Bu yükümlülükler ailenin statüsüne göre değişiklik göstermektedir. Örneğin çocuk bir saray memurunun ya da belli bir düzeydeki rahibinin çocuğu ise yasa şunu söylemektedir: "Çocuk aileyi tanımaz ve sorumluluklarını yerine getirmezse çocuğun dili kesilir; çocuk üvey ailesini tanımaz ve öz ailesine dönerse çocuğun gözü çıkarılır" (Erkanal, 2001). Görüldüğü gibi bu dönemde çocuklar ağır yükler taşımaktaydı.

Çocukluk dönemlerini böyle ağır koşullar altında geçiren çocuklar için çocukluk ve çocuk hakları gibi kavramlardan söz etmek pek yerinde olmayacaktır.

Eski Yunan'da ise, konuya ilişkin çok fazla bilgiye rastlanmamakla birlikte,

doğan çocuklar için kutlamalar yapıldığı düşünülmektedir (Aldemir, 2015). Çocuklar doğduktan sonra aileye kabulüne karar verilen erkek çocuk için evler zeytin yapraklarından yapılmış çelenklerle süslenmekte, kız çocuklar için ise evlerin kapılarına yün yumakları asılmaktadır (Nas, 2014). Görülmektedir ki Yunan da çocukların aileye kabul durumu söz konusu olmakla birlikte genellikle kız çocuklar kabul edilmemektedir. Ailede istenmeyen kız çocukları toplum hizmetleri için kurulan yerlere verilmektedirler.

Ortaçağ çocuklar açısından zor bir dönem olmuştur. Katı disiplin anlayışı ve ağır cezaların yanı sıra savunma amaçlı olarak, büyük kalelere hapsedilmektedirler (Sağlam ve Aral, 2016, s. 48).

Çocukluğun bugünkü anlamıyla var olma süreci tarihsel bağlamda 13. yüzyıla dayanmaktadır. 13. yüzyılda başlayan bu süreç 17. yüzyılda ilk meyvelerini vermiş ve çocuklar kendilerine özgü giysilere, oyunlara, öykülere, müziğe ve resimlere sahip olmaya başlamışlardır. 19. yüzyılda aydınlanma çağı filozofları çocukluk ve çocuk eğitimi konusunda görüşler belirtmişler. 20. yüzyıl ise çocukluğun toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak değerlendirildiği yüzyıl biçiminde tarihe geçmiştir (Özden, 2009).

20. yüzyıl ve sonrasında çocukların haklarını korumanın bir gereklilik olduğu ve sağlıklı kişiliklerin oluşturduğu bir toplum olmanın yolunun bu gerekliliğe dayandığı gerçeği kabul görmüştür. Çocukların sahip olması gereken eğitim, okuma, bilgi sahibi olma gibi hakları korumak ve çocuklara bu olanakları sağlamak günümüz toplumunun en büyük sorumluluğudur. Çocuk kütüphaneleri, bu hak ve olanakların sağlanmasına aracı olacak en önemli organizasyonlar arasındadır. Çocuk kütüphanelerinin bünyesinde yer alan kaynakların ve hizmetlerin hiçbir ayırım gözetmeden, ücretsiz olarak bütün çocukların eşit koşullarla kullanımına sunulması, anılan sorumluluğun yerine getirilmesi bakımından idealdir.

Çocuk Kütüphaneleri

Çocuk kütüphaneleri 0-13 yaş arası çocukların, ebeveynlerin, bakıcıların ve çocuklar konusunda çalışan araştırmacıların kullanımına açıktır (IFLA,2003). Çocuk kütüphaneleri çocukların hatta bebeklerin kütüphanelerle ilk buluşacakları ortamlar olması sebebiyle önemlidir. Çocuk kütüphanelerinin çocuğu kendine çeken fiziksel özellikleri dışında gereken düzeyde donanımlı ve nitelikli olması en çok üzerinde durulması gereken konudur. Çocuk kütüphanelerinin iki özelliği (fiziki ve koleksiyon/derme açısından) bu kütüphaneleri diğer kütüphane türlerinden farklı kılan en hassas noktadır.

Bu nedenlerle Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu (*The International Federation of Library Associations/IFLA*), çocuk kütüphanelerinin amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır:

- Oyuncaklar, kitaplar ve multimedyanın bulunduğu bir ortam sağlamak,
- Kitap ve okuma sevgisini özendirmek için zengin basılı ortam oluşturmak,
- Teknoloji kullanımı ve multimedya becerilerinin gelişimine erken yaşta erişim olanağı sağlamak,
- Toplumdaki kültürel çeşitliliği sergileyici materyalleri bulundurmak,
- Bebeklerin ve küçük çocukların konuşma gelişimlerini teşvik etmek,
- Özellikle dilsel ve etnik azınlıkların, dil ve çift dil becerilerini geliştirmek,
- Çocukların gelişimini desteklemeye ve okulöncesi becerilerini iyileştirmeye yönelik olarak, aileleri ve bakıcıları sesli okuma, kitapların ve diğer materyallerin kullanımı gibi konularda eğitmek,
- Halk kütüphanelerindeki materyallerin ve kaynakların yaş gruplarına uygunluğu konusunda aileleri ve bakıcıları bilgilendirmek,
- Çocuklara, ebeveynlerine ve bakıcılarına diğer ailelerin ve kültürlerin temsil edildiği öyküleri tanıtmak,
- Yaşam boyu okur-yazarlık başarısına yol açmak için başarılı kütüphane ziyaretlerini alışkanlık haline getirmek,
- Şimdi ve gelecekte bebeklerin ve küçük çocukların bakımı ve eğitimi için, onlarla birlikte yaşayan birer destekçi ve yol gösterici olmak,
- Çocukların bakıcılarıyla birlikte paylaşma ve sosyalleşme adına bir araya gelebilecekleri bir alan sağlamak,
- Çocuklar ve aileleri için sıcak ve güvenli alanlar sağlamak (IFLA,t.y.)

Bu amaçları gerçekleştirebilmek adına çocuk kütüphanecileri, çocukların gelişim özelliklerini; -özellikle bilişsel açıdan- iyi bilmeli ve kütüphane düzenini buna göre oluşturmalıdır. Ülkemizde, Kütüphaneler ve Yayınlar

Genel Müdürlüğü'ne bağlı (Halk Kütüphaneleri bünyesinde hizmet sunan), belediyelere bağlı hizmet veren özel girişimler ile açılmış çocuk kütüphaneleri bulunmaktadır. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan ve sadece çocuklara hizmet veren bağımsız (birçoğu bağımsız gibi görünse de bağlı olduğu kütüphane binası içerisinde yer almaktadır) çocuk kütüphanelerinde 35 il ve ilçede toplam 44 adet çocuk kütüphanesi bulunmaktadır (İleri, 2017). Son yıllarda gerçekleştirilen çalışmalar ve düzenlenen etkinliklerle birlikte çocuk kütüphaneleri konusunda farkındalık yaratılmıştır.

Bebek kütüphaneleri, bebeklerin kendi başlarına (emekleyerek ya da dönerek) yerde rahatça dolaşabilecekleri ve kitaplara ulaşabilecekleri şekilde güvenli ve temiz olmalıdır. Kitaplar, daha küçükler için raflarda değil de yerlerde olmalıdır. Annenin çocuğuna rahat bir şekilde kitap okuması ve onunla birlikte vakit geçirebilmesi adına bu alan, koltuk, minder gibi ergonomik mobilyalarla döşenmelidir.

Bebeklikten başlayarak kütüphane ile tanışan çocuklar, ileride kitap ve kütüphane sevgisi dolu bir yetişkin olabilmektedir. Burada en önemli konu bebeklerin ve çocukların gelişim özelliklerine uygun materyal seçimidir. Bu, özellikle çocuk kütüphanelerinde göz ardı edilmemesi gereken hassas bir noktadır. Bu nedenle çocuk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin, kaynak seçimi son derece önemlidir. Kütüphanecileri yönlendirecek rehber, yönetmelik veya dokümanlar bu açıdan gereklidir.

Ülkemizde örneği bulunmasa da bebeklere yönelik kütüphane bölümlerinin/ hizmetlerinin yurtdışında çeşitli örneklerine rastlanmaktadır. Blog yazarlığı yapan bir annenin Göteborg Şehir Kütüphanesi'ne ilişkin izlenimleri kendi ifadeleri ile şu şekildedir:

“Bir yaşın altındaki çocuklar için bu alan yumuşak oyuncaklar, köşesiz mobilyalar, anne babaların rahat oturacağı koltuklar, içleri tünel biçiminde ve ayna döşeli, çocukların içinden emekleyerek geçebilecekleri raflarla döşenmiş. Halı kaplı alanın dışında daha büyük çocuklar için aktivite masaları ve onların yaş grubuna yönelik kitaplar bulunuyor. Bu bölümde isteyen herkes her ay kütüphanenin düzenlediği değişik etkinliklere katılabiliyor. Yine bebekler ve ebeveynleri için düşünülmüş küçük bir odada emzirme koltuğu, alt değiştirme ve dinlenme yerleri bulunuyor. Farklı ülkeden çocuklar için bir de ayrıca “Başka Diller” rafı var. Bu raflarda her yaşta çocuk için değişik dillerde kitaplar

bulunuyor. Bir de her ay farklı bir dil öne çıkarılıp onunla ilgili daha fazla kitap sergileniyor. Örneğin bu ayın dili Somalicedir” (Akkan, 2016).

Bunun dışında Azerbaycan Bakü ‘de yer alan “Firidun Bey Köçerli Cumhuriyet Çocuk Kitaplığı” örnek verilebilir. Kütüphane, 1965 yılında kurulmuştur. Kütüphane’nin kuruluşu ile birlikte gerçekleştirilen düzenlemeler aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

- Çocuklara kütüphane hizmetinin metodik merkezi oluşturuldu,
- Çocuklara hizmet eden diğer kütüphaneler dahil, 3 binden fazla okul kütüphanesine metodik rehberlik sağlandı,
- Ülkede çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin gelişmesi ve bilimsel kavramının oluşturulmasına; ayrıca bütün çocuk kütüphanelerinin faaliyetlerinin koordinasyonuna ve sistemli bir şekilde faaliyet göstermesine hukuki, teorik, yöntemsel ve kurumsal zemin yarattı (Firidun Bey Köçerli Cumhuriyet Çocuk Kitaplığı, 2017).

Bütün bu gelişmeleri sağlaması adına Bakü’de yer alan bu çocuk kütüphanesi Azerbaycan’da çocuk kütüphaneleri ve kütüphanecilik bilimine katkısı ile tarihsel olarak da önem taşımaktadır.

Jamaica, Queens, New York’da bulunan Çocuk Kütüphanesi Keşif Merkezi (The Children’s Library Discovery Center) bir diğer örnek uygulama olarak gösterilebilir. Kütüphane, 14.000 metrekarelik alana sahip ve en son teknoloji ürünü olup, 2011 yılında STEM öğrenme istasyonlarına odaklanarak açılmıştır. Kütüphane keşif ekibi ile birlikte, 3-12 yaşları arasındaki çocukların bilgi edinme, kitap, okuma ve öğrenmelerini teşvik etme amacını gerçekleştirmek üzere çalışmaktadır. Kütüphane, bu amaçlarla yapılandırılmış etkileşimli sergiler ve öğrenme laboratuvarlarını içermektedir. Kitaplar, bilgisayar laboratuvarları, ödev kaynakları, multimedya alanları, uygulamalı ekipmanlar ve okuma köşeleri ile görkemli bir şekilde tasarlanmıştır (The Children’s Library Discovery Center, 2017). Amerika’da yer alan bu çocuk kütüphanesi son dönem kütüphanecilik gelişmelerini yakından izlemektedir. Amerika’da bulunan en iyi 6 kütüphane sıralamasında birinci olmuştur.

Ülkemizde yer alan başarılı örneklerden biri ise Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi’dir. Bu kütüphane, 2010 yılında yeniden yapılandırılıp,

düzenlenerek örnek çocuk kütüphanesi ünvanını kazanmıştır. Kütüphane iki katlı olmakla birlikte 3 yaşından itibaren 14 yaşına kadar bütün çocuklara hizmet sunmaktadır. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi birer okur olma bilinci ve alışkanlığı kazandırmak amacıyla zengin ve güncel bir koleksiyon oluşturulmuş, koleksiyon eğitsel oyuncak ve araç gereçlerle desteklenmiştir (Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi, 2017).

Örnekleri verilen çocuk kütüphaneleri gerek sunduğu hizmetler gerek mekanın çocuklara uygunluğu gerekse tarihi açıdan önemli görülen kütüphanelerdir.

Çocuk kütüphanelerinde dikkate alınması gereken bir diğer önemli ölçüt ise kitap seçimidir. Çocukların kitaba karşı oluşacak olan ilgi ya da ilgisizlik durumunu belirlemesi bağlamında kitap seçimi başlı başına önemsenmelidir.

İlişkili mevzuatta önemli yeri olan “Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği” incelendiğinde kitap seçimi ile ilgili olarak özellikle çocuklar için özel bir yönlendirme bulunmamasıyla birlikte “Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği” kapsamında ilişkili seçimin yapılacağı bilgisi bulunmaktadır (Halk, 2012). Adı geçen Yönetmeliğe bakıldığında ise genel olarak kitap seçimi ile ilgili yönlendirmelerin yapıldığı ancak çocuklara özgü nitelikte bir yönlendirme yapılmadığı görülmektedir. Kültür Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliğine göre yayın seçme ölçütleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Ulusal, evrensel kültür ve sanat eserlerinin bugünkü kuşaklara tanıtılmasını sağlayan,
- Kişilerin pratik bilgi ve becerilerini geliştiren, zamanlarını değerlendirmelerine yönelik gereksinmelerini karşılayan,
- Toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmasına yardımcı olan, ortak duygu ve hassasiyetlerini tahrip etmeyen, bireylerin ve toplumun bir kesimini rencide etmeyen ve gruplar arasında düşmanca duygular oluşturmayan,
- Çağdaş uygarlığın yapıcı ve bilimsel birikimini yansıtan, Atatürk ilkeleri ile demokrasi, laiklik, insan hakları, düşünce özgürlüğü gibi ulusal ve evrensel değerlere aykırı olmayan,
- Kültürel ve sanatsal değerlerimizi, geleneklerimizi yansıtan,
- İçerik yönünden reklam ve ticari amacı ön planda tutmayan,

- Siyasi amaçlı ve propagandaya yönelik olmayan,
- Kolay anlaşılır ve konuşulan dillerde yazılmış olan,
- Yazım, dizgi ve baskı hataları bulunmayan, başış yayınlarda fiziksel olarak yıpranmamış ve güncel olan,
- Danışma kaynakları ve araştırmaya dayalı yayınlarda en yeni basım tarihine sahip olan,
- Kullanıcılar tarafından aranan ve hizmet verilecek yörenin gereksinmelerini ve kültürel birikimlerini (tarım, hayvancılık, balıkçılık, el sanatları gibi) karşılayabilecek nitelikte olan,
- Süreli yayınlarda belirtilen zamanda ve düzenli çıkan,
- ISSN ve ISBN numaralarını almış olan (Yayın, 2005)

Anlaşıldığı gibi ülkemizde mevzuat/yönetmelikler bünyesinde çocuk kitaplarının seçimi konusunda özel bir yönlendirme bulunmamaktadır. Bu konuda hazırlanan uluslararası rehberler ise kütüphanecilerin kitap seçimi konusunda yol göstericisi konumundadır. Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu/IFLA tarafından hazırlanan “Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler” ve “Bebekler ve Küçük Çocuklar İçin Kütüphane Hizmetleri Rehberi” isimli iki rehber kitap seçimi konusunda birtakım öneriler sunmaktadır. Bu öneriler özet olarak şu şekildedir:

- Yüksek nitelik
- Yaşa uygunluk
- Güncel ve doğru bilgi
- Çeşitli değerleri ve görüşleri yansıtan
- Yerel topluluk kültürünü yansıtan
- Küresel topluma girişi sağlayan
- Çocukların gelişimini destekleyen resimli kitaplar
- Bebekler için kumaş kitaplar
- Güvenli, bebeklerin ve çocukların ilgilerini çekecek
- Bakıcıların ve ebeveynlerin beğenisini kazanmış
- Tarafsız

- Cinsellik içermeyen
- Okumaya davet eden materyaller seçilmelidir (IFLA, 2003; IFLA, t.y.).

Ancak, IFLA belgelerinin yol göstericiliğine ve yönlendirmelerine karşın yaş gruplarına yönelik olarak kitap seçim ölçütlerini belirli bir ayırım yapmadan açıklamaları söz konusudur.

Anılan bu belgeler ve mevzuat kaynakları dışında Yılmaz (2010), bölge seminerlerinde çocuk kütüphanelerine alınması gereken materyalleri şu şekilde belirterek kütüphanecilere bu konuda rehberlik etmiştir:

- Nitelikli (fiziksel ve içerik yönünden iyi),
- Yaş gruplarına uygun ve çocukların okumaktan hoşlanacakları türde kitaplar
- CD, DVD gibi kitap dışı materyaller
- Okul öncesi çocuklar için resimli kitaplar
- Ödünç de verilebilecek yapboz, oyuncak vb. materyaller
- Çocukların bilgi ve eğitim gereksinimlerini karşılayacak dermeleri içermelidir (Yılmaz, 2010)

Yılmaz dışında yine Kütüphanecilik alanında Alpay (1991, s.76), çocukların her yaşta farklı özellikleri olduğunu ve yaş gruplarının dikkate alınarak kitap seçiminin yapılmasını önermektedir. Alpay, çocukluğu 6 dönemde inceleyerek her döneme özgü farklı yayınların okutulması gerektiğini dile getirmektedir. Çocukluk dönemlerini; 1-2 yaş, 2-4 yaş, 4-6 yaş, 6-8 yaş, 8-9 yaş ve 10-12 yaş olarak gruplandırmıştır (Alpay, 1991, s. 76-78).

1-2 yaş çocukları için resimli kitapları öneren Alpay, yetişkininin çocuğa kitabı okurken çocuğun resimleri incelemesi ile birlikte çocuğun hem ruhsal hem de düşünsel açıdan doyuma ulaşacağını vurgulamaktadır. Yazar, 2-4 yaş dönemi çocukların resimler altında kısa açıklamalı kitapları, 4-6 yaş dönemi çocuklara resimli öykü, bulmaca donatılmış kavram bakımından zengin kitapları, 6-8 yaş döneminde okul çağı başladığından kısa yazılı resimli kitapları, 10-12 yaş dönemi resimli kitaplardan yavaş yavaş uzaklaşılması gereken bir dönem olduğunu bu sebeple az resimli bol yazılı kitapları önermektedir (Alpay, 1991, ss.76-78).

Georgia Kütüphanesi tarafından hazırlanan “*Children’s and Youth Services Staff Handbook*” (Çocuk ve Genç Hizmetleri Personel El Kitabı) de çocukluk dönemlerini 0-9 ay, 9-18 ay, 18-24 ay,24-36 ay, 3-5 yaş, 6-9 yaş, 9-12 yaş ve 12 yaş üzeri olmak üzere 8 dönemde incelemiştir (Children’s and Youth Services Staff Handbook, 2002).

Ayrıca, Eğitim- Sen’in hazırlamış olduğu “*Okul Öncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*” kitap seçiminin yaş gruplarına yönelik yapılması gerektiğini vurgulayarak çocukluk dönemlerini 6 grupta incelemiş ve gruplandırmayı şu şekilde yapmıştır:

- 0-6 yaş = Okulöncesi dönemi
- 1-3 yaş = Bebekler
- 3-6 yaş = Okulöncesi çocuklar
- 7-9 yaş = İlkokul masal dönemi
- 10-13 yaş = Serüven dönemi
- 14-17 yaş = Gençlik dönemi (Eğitim-Sen, 2011, s.11).

Anlaşıldığı gibi, buraya kadar anılan tüm rehber ve benzeri çalışmalarda kitap/ materyal seçiminin yaş gruplarına göre kategorize edilmesi önerilmektedir. Yaş gruplarına uygun materyallerin seçimi çocukların gelişimi açısından son derece önemlidir. Yaşa uygun olmayan kitaplar, çocukların kitaplardan ve okumadan soğumasına, korkmasına neden olabilmektedir. Özellikle bilişsel gelişim dönemlerinin kendine özgü, farklı nitelikleri özenli bir seçimi gerektirmektedir.Örneğin, küçük bir çocuğa yaşının üzerinde ve soyut anlamlar içeren bir kitap okuduğunuzda çocuk kitabı anlamayacağı gibi, bu, kalıcı olarak çocuğu olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla kitap seçiminde yaş gruplarının belirleyiciliği oldukça önemlidir.Çocuğun okuyacağı kitabın yazı karakterleri, resimli olup olmaması, somut ya da soyut içerik taşıyıp taşıyamaması gibi çeşitli özellikler, onun yalnız bireysel karakteristikleri değil aynı zamanda içinde bulunduğu yaş grubu ile de koşut olarak değerlendirilmelidir. Bilişsel açıdan yeterli olgunluğa ulaşmamış bir çocuğa, ileri olgunluk düzeyini gerektiren bir kitabı okutmak sağlıklı olmayacaktır. Bu nedenlerle, kitap seçiminde yaş gruplarının ölçüt alınması –kendi yaşının üzerindeki yaş grubunun özelliklerini taşıyan çocukların varlığı gibi münferit örnekler dışında- temel bir gerekliliktir.

Birçok araştırmacı, çocukluk dönemlerini farklı yaş gruplarına bağlı kalarak incelemiştir. Kimisi okul öncesi, okul ve yetişkinlik olarak 3 grupta incelerken kimisi masal çağı ve okul dönemi olarak 2 ayrı dönemde incelemiş, kimisi ise; ilk evre, gerçeklere yönelme çağı, serüven çağı ve soyut düşünme çağı (yaratıcılık) olarak dört kategoride ele almaktadır (Çiftçi, 2013, s. 128). Çocuklar hızlı geliştiklerinden 1 ay hatta 1 hafta bile çok önemlidir. Bu sebeple özellikle okuma açısından yaş gruplandırmalarının (özellikle 0- 4 yaş aralığında) daha kısa aralıklarla oluşturulması ve bu gruplandırmaya göre kitap seçimi yapılması önemli gözükmektedir. Georgia kütüphaneleri tarafından oluşturulan çocuklar ve kütüphanelere ilişkin Rehber kapsamında bu gruplandırma daha da küçük aralıklarla yapılmıştır. Rehberde göre bu aralıklar: 0-9 ay, 9-18 ay, 18-24 ay, 24-36 ay, 3-5 yaş, 6-9 yaş, 9-12 yaş ve 12+ yaş şeklindedir.

Buraya kadar edinilen bilgilere dayanılarak, çocukların okuma becerilerinin onların bilişsel gelişim dönemleri ile ilişkilendirilmesi önerilmektedir. Bu bağlamda, öğrenme süreçlerini yaşa bağlı bir hiyerarşik kademeler zinciri içinde ele alan Jean Piaget, zihinsel gelişime ilişkin ortaya koyduğu oldukça değişik ve geniş kapsamlı kuramı ile bilim alanına önemli katkı sağlamıştır. Bu çalışmanın argümanı ile yakından ilgili olduğu için, çalışma kapsamında çocukluk döneminde kitap/materyal seçimi konusunda Piaget'in bilişsel gelişim evreleri ölçüt alınmıştır. Söz konusu ölçütlerin değerlendirilmesine geçilmeden önce, konunun daha fazla aydınlığa kavuşturulması için öncelikle bilişsel gelişimin ne olduğuna değinmekte yarar vardır.

Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim bireyin zihinsel aktivitelerinin gelişimini ve zihin içerisinde meydana gelen gelişimleri ifade etmektedir. “Biliş” terimi; dikkat, algı, bellek, okuma ve yazma, problem çözme vb. konuları içermektedir (Bayhan ve Artan, 2007). Bireyin çevresini tanımaya ve anlamaya başlaması biliş kavramı içerisinde yer alan konuların bütününe harekete geçmesi ile gerçekleşmektedir.

Bebeklik döneminde bilişsel açıdan gelişimin başlamasının ilk göstergesi, çocuğun nesnelere değişmezliğini keşfetmesidir (Kol, 2011, s.3). Bu keşif ile çocuk bilişsel açıdan ilk aşamayı başarmış olmaktadır.

Bilişsel gelişim bebeklikten yetişkinliğe kadar süren ve bireyin dünyayı anlamasını sağlayan yolların daha etkili hale gelmesi sürecidir (Sönmez,

2000, s.90). Bu süreçte birey zihinsel olarak gelişir ve çevresini tanımaya ve öğrenmeye başlar.

Ünlü eğitimcilerden; Piaget, Bruner ve Vygotsky çocuğun çevresini ve dünyayı neden değişik yaşlarda farklı şekillerde algıladığını belirlemeye çalışmışlardır (Senemoğlu, 2007). Her bir eğitimci farklı şekilde bu değerlendirmeyi gerçekleştirmiştir. Bilişsel gelişim süreçlerini inceleyen eğitimcilerin görüşlerine kısaca aşağıda yer verilmiştir.

Vygotsky: Lev Semonovich Vygotsky olarak bilinen Rus psikoloğudur. Vygotsky çocuğun sosyal çevresinin bilişsel gelişmesinde önemli bir rolü olduğunu belirtmiş, sosyal çevrenin zenginliğinin bilişsel gelişime olumlu katkıda bulunacağını ifade etmiştir (Kol, 2011, s.7). Vygotsky, çevre faktörünün bilişsel gelişimde önemli rolü olduğunu savunmaktadır.

Çocuğun bilişsel gelişiminde doğal çizginin 2 yaşına kadar hâkim olduğunu savunan Vygotsky, 2 yaşından sonra kültürel çizginin hakim olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca çocuğun çevreden edindiği bilgi ve deneyimlerin zihin gelişiminde oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Yücel, 2014).

Vygotsky'e göre bilişsel gelişimi şunlar etkilemektedir:

- Kültürel ve sosyal çevre,
- Çocuk-yetişkin ilişkileri,
- Çocukların birbirleriyle işbirliği,
- Dil öğrenme,
- Öğretmenlerin çocuk gelişimine etkisi,
- Nesne, materyal ve olaylarla somut yaşantılar (Kol, 2011, s.7).

Bruner: Jerome Bruner, bilişsel gelişimi evrensel bir anlayışla incelemiştir. Bruner'e göre bilişsel gelişim için sistemli bir öğretici-öğrenici etkileşimi gereklidir. Ebeveynler, öğretmen ve toplumun diğer üyeleri çocuğa bilgiyi öğretmelidir. Sadece bir kültür içine doğmak, tam bir bilişsel gelişim için yeterli değildir. Bruner'e göre öğretmenin rolü paketlenmiş bilgiyi öğrenciye sunmaktan çok, öğrencinin kendi kendine öğrenebileceği ortamı oluşturmaktır (Özmen, 2008).

Bruner'e göre bilişsel gelişim 3 aşamadan oluşur (Senemoğlu, 2007). Bunlar:

- Eylemsel Dönem (0-3 yaş)
- İmgesel Dönem
- Sembolik Dönem

Bu dönemler çocuğun bilişsel gelişiminde önemli adımlardır. Önce hareketleri gelişen çocuğun daha sonra hayal gücü gelişir ve son olarak artık soyut kavramları algılayabilecek duruma ulaşır.

Piaget: Bilişsel gelişim üzerine çalışmalar yapan eğitimcilerin başında gelir. Bilişsel gelişim kuramları içerisinde en çok kullanılan ve ilgi gören Piaget'in kuramıdır. Piaget'e göre bilişsel gelişim, dört dönem içinde ortaya çıkmaktadır. Her dönemde çocukların kavrama ve problem çözme yeteneklerinde yeni gelişmeler gözlenmektedir (Erden, 2005)

Piaget'e göre gelişim süreci 3 aşamadan oluşan bir süreçtir: denge- dengesizlik- yeni bir denge" (Bacanlı, 2011, s. 85). Bu süreç şu şekilde ilerlemektedir: birey zihninde var olan bilgisiyle bir denge durumundadır, yeni öğrendikleri bireyde dengesizlik yaratır. Kişi bu sürece alışarak kendine yeni bir denge oluşturarak gelişimini sürdürür.

Gelişimin evreler halinde gerçekleştiğini öne süren evre kuramcılarının 4 temel kuralı bulunmaktadır:

- Dönemler değişmez. Bir şekilde belli bir sıra ile ortaya çıkarlar. Evrelerin sırasını değiştirmek mümkün değildir.
- Dönemler arasında hiyerarşik bir sıralama vardır. Her bir dönem kendisinden önceki evrelerin kazanımlarını da içermektedir.
- Bireysel farklılıklar söz konusudur. Her birey kendisine göre bir gelişim gösterir.
- Her dönem için tipik olan gelişim özellikleri vardır (Bacanlı,2011, s. 87)

Piaget bu kuralları göz önüne alarak 4 dönem belirlemiştir:

- Duyusal Dönem 0-2 yaş
- İşlem Öncesi Dönem 2-7 yaş
- Somut İşlem Dönemi 7-12 yaş
- Soyut İşlem Dönemi 12+ (Kol, 2011, s. 4).

Piaget bu evreleri oluşturmadan önce, insanın yetişkin düşünme biçimine nasıl ulaştığını anlamaya çalışmak amacıyla şu soruyu sormuştur “çocuklar dünyaya gelirken hiçbir şey bilmezler, kendilerinin bile farkında değildirler. Peki, nasıl oluyor da bu durumdan yetişkin gibi düşünme düzeyine ulaşabiliyorlar?” (Bacanlı, 2011, s. 86). Bu soru zihinsel gelişimin evreler haline olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü çocuk bir anda yetişkin gibi düşünmeye başlamaz. Belirli bir gelişim süreci sonunda yetişkin seviyesine ulaşabilir. Bu da Piaget’in bu evreleri oluşturmasında çıkış noktası olmuştur. Piaget’in bilişsel gelişim kuramı, diğer eğitimci ve psikologlardan farklı olarak felsefi arka plana eğilerek bilgi felsefesi temelinde oluşturulduğundan en çok kabul gören kuram olarak bilinmektedir (Bacanlı, 2011, s. 81-82). Daha önce de vurgulandığı gibi, gerek çalışmanın argümanı ile uyumu gerekse çocuklar için yaşlarına uygun kitap seçimi konusuna tuttuğu ışık nedeni ile bu çalışma kapsamında Piaget’in bilişsel gelişim kuramına ve kuram çerçevesindeki gelişim evrelerine daha detaylı yer verilmektedir.

Piaget’in Bilişsel Gelişim Evreleri

Duyusal Motor Dönem (0-2 yaş): Doğumdan itibaren 2 yaşa kadar olan dönemi kapsar. Bu dönemde duyu organlarının bilincine varılarak, bedenin farkına varılması dönemin en önemli özelliğidir. Piaget’e göre bebeğin doğuştan sahip olduğu iki önemli refleks olan emme ve yakalama birçok davranışın kökenini oluşturur (Bacanlı, 2011, s. 87).

Bu dönemin temel özellikleri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Nesnelerin sürekliliği kazanılır.
- Refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçilir.
- İçe dönük tepkilerden, dışa dönük tepkilere geçilir.
- Döngüsel (devresel) tepkiler ortaya konur.
- Taklit ve ertelenmiş taklit gerçekleştirilir.
- Doğadan ayırır, yani kendi bedenini dış dünyadan ayırt edebilir.
- Düşünmenin başlangıcı bu dönem kabul edilir.
- İlk deneme yanılma öğrenmeleri ortaya çıkar.
- Ses bulaşması görülür (Piaget’in Bilişsel Gelişim Dönemleri..., 2010)

Bu dönem yeni doğan bireyde çok hızlı gelişim sürecini içerdiğinden diğer dönemler gibi keskin bir şekilde ayrılmamaktadır. Yeni doğanın ilk günleriyle

ilk ayı arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Bu da bu dönemin kendi altında 6 ayrı gruba ayrılmasına neden olmaktadır.

- Basit refleksler (1. Ay)
- İlk alışkanlıklar ve ilk devresel tepkiler (1-4 ay)
- İkincil devresel tepkiler (4-8 ay)
- İkincil devresel tepkilerin koordinasyonu (8-12 ay)
- Üçüncül devresel tepkiler (12-18 ay)
- Düşüncenin başlangıcı (18-24 ay) (Bacanlı, 2011, s.90).

Bu dönemin sonunda zihinsel tepkilerin ve süreçlerin başladığı görülmektedir. Düşüncenin başlangıcı olarak anılan aşamaya kadar yeni doğan sadece çevresini ve kendisini tanımaya çalışır.

İşlem Öncesi Dönem 2-7 yaş: Bu dönemde çocuk kendisini hayatın merkezinde görür, onun istediği ve yaptığı şey doğrudur ve o var olduğu için herkes vardır (Yapıcı ve Yapıcı, 2006). Örneğin, çocuklar bu dönemde saklambaç oynarken, kendi yüzlerini kapadığında görünmediklerini ve saklandıklarını düşünürler, bunun temel nedeni benmerkezci olmalarıdır. O kimseyi görmediğinde kimse de onu görmez mantığıyla hareket ederler.

Bu dönemin temel özellikleri şu şekildedir:

- Dil, hızla gelişir.
- Sihirli – majik- düşünce görülür.
- Sembolik oyun ve animizm (canlandırıcılık) ortaya çıkar.
- Yoğun şekilde benmerkezcilik (egosantrizm) gözlenir.
- Monolog, kolektif (toplu) monolog ve paralel oyun ortaya çıkar.
- İşaretsel işlev kazanılır.
- Kişilerin sürekliliği kazanılır.
- Kalıp yargıların geliştirildiği gözlenir.
- Devresel tepki belirgin bir şekilde gözlenir.
- İlk kez akıl yürütme (özelden özele akıl yürütme - ortaklık) gözlenir.
- Odaktan uzaklaşamaz (odaklaşma - merkeziyetçilik)

- Tersine çeviremez.
- Korunum henüz kazanılmamıştır.
- Sayı uygunluğu başarılmaz.
- Tek yönlü sınıflama ve tek yönlü sıralama yapabilir.
- Yapaycılık (artifikalizm) ortaya çıkar (Piaget'in Bilişsel Gelişim Dönemleri..., 2010).

Piaget bu dönemi 2 grup altında inceler:

- **Sembolik ya da kavramsal öncesi dönem (2-4 yaş):** Bu dönem dilin hızla geliştiği ancak çocuğun henüz kendini ifade edeceği bilişsel ve fiziksel olgunlaşmanın gerçekleşmediği dönemdir. Boyutları ve sınıflandırmayı algılayamazlar, sosyalleşme başlamıştır. Akranları ile oyun oynamaya başlarlar. Sembolik oyunlar oynamaya başlarlar ve bu oyunlarla çevrelerindeki yetişkinleri taklit ederler (Yapıcı ve Yapıcı, 2006).
- **Sezgisel dönem (4- 7 yaş):** Tek yönlü düşünebilmenin başladığı dönemdir. Sınıflama ve gruplandırma yapabilirler (Kol, 2011, s.5). Nesnelerin dikkat çekici özelliklerine odaklanırlar ve diğer özelliklerini göz ardı ederler (Selçuk, 2007, s.81). Bu dönemde mantık kurallarından çok sezgilere dayalı düşünme söz konusudur.

Somut İşlem Dönemi 7-12 yaş: Zihinsel olarak problem çözme ve düşünme yeteneği geliştirirler. Somut işlemleri gerçekleştirebilirler. Bu dönemde benmerkezciliklerinden kurtulup kendileri dışında başkalarının da düşünceleri olduğunu anlamaya başlarlar. Bu dönemde esnek ve mantıklı düşünceye sahip olurlar. Sınıflama ve gruplama konularında en usta dönemleridir (Bacanlı, 2011, s.94).

Bu dönemde dili etkin bir şekilde kullanırlar, ancak vatan, millet, ülke vb. soyut kavramları algılayamazlar. Deyimler soyut ifadeler olduğundan deyimlerin somut olarak açıklanması gerekmektedir (Çocuğun Bilişsel (Zihinsel) Gelişimi: Piaget, 2016, s. 3).

Bu dönemin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Tümevarımsal düşünme gücüne ulaşılır.
- Tersine çevirebilir.

- Somut problemleri çözebilir.
- ‘Dağılma’ ile çocuk benmerkezciliğinden kurtulur.
- Birden fazla özelliğe dayanarak sıralayabilir ve sınıflayabilir (Piaget’in Bilişsel Gelişim Dönemleri..., 2010)

Soyut İşlem Dönemi 12+ : Bu dönemde artık kendi başına düşünebilme özelliği kazanır. Bu dönemde idealler, fikirler, değerler ve inançları geliştirmeye başlarlar. Toplum yapısıyla, felsefe ve politikayla ilgilenirler. Ergenlik dönemi olduğundan, fiziksel değişimlerin yanında beyinde ve düşüncelerinde de değişim gözlenmektedir (Çocuğun Bilişsel (Zihinsel) Gelişimi: Piaget, 2016, s. 3). 15 yaş civarında zihinsel faaliyetleri geliştirmenin en üst noktasına ulaşırlar (Yapıcı ve Yapıcı, 2006).

Bu dönemin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Tümdengelimsel düşünme gücüne ulaşılır.
- Tümevarımsal ve tümdengelimsel düşünme aynı anda kullanılabilir.
- Soyut düşünme yetisi ortaya çıkar. Atasözleri, mecazi anlam taşıyan deyişler rahatlıkla anlaşılır hale gelir.
- Zihinden işlem yapabilir.
- Bir konuyla ilgili tez oluşturup bunu savunabilir.
- Değişkenler arasındaki ilişkileri test eder (Birleştirici düşünebilir).
- Hipotetik düşünebilir.
- Ergen benmerkezciliği ortaya çıkar.
- Hayali seyrenciler, aşırı idealizm, omnipotent düşünce görülür.
- Görelî kavramlar anlaşılabilir ve doğru şekilde kullanılabilir.
- Toplumsal konulara olan ilgi artar, bu konularda sorumluluk alma isteği ortaya çıkar (Piaget’in Bilişsel Gelişim Dönemleri..., 2010).

Piaget’in bilişsel gelişim evreleri doğumdan yetişkinliğe kadar olan dönemde bireyde meydana gelen fizyolojik gelişmelerle birlikte, zihinsel ve düşünsel olarak bireyin yaşama uyum sağlama durumlarını incelemektedir. Okuma becerileri de çocukların bu gelişimlerine göre değişmektedir. Piaget’in belirlemiş olduğu evreler, alt aşamaları dikkate alınarak Tablo 1’de yer alan şekilde gruplandırılmıştır. Bu gruplandırma ile birlikte yaş gruplarının

kullandıkları materyal türleri de tabloya eklenmiştir. Materyal türleri gruplandırılırken, kaynağın fiziki özellikleri ve edebi yönü ele alınmıştır.

Tablo 1: Piaget'in Gelişim Evreleri Işığında Materyal Türleri

Gelişim Evreleri	Materyal Türleri
0-2 yaş	Yumuşak veya plastik kitaplar, ahşap kitaplar, tekerleme veya şiirler, parmak oyunları, şarkılar, basit hikayeler içeren resimli kitaplar, günlük yaşam aktivitelerine ilişkin resimli kitaplar,
2-4 yaş	Basit kelime kitapları, basit konsept kitaplar (renkler, şekiller vb.), katılımcılı hikayeler, yapılandırılmış hikaye içeren resimli kitaplar, toplu masallar, ileri seviye konsept kitaplar (sayma, alfabe vb.), kelime oyunları ile öğreten kitaplar,
4-7 yaş	Geniş, okuması kolay kitaplar (kelime kontrollü), resimli kitaplar, bölümlü hikaye kitapları,
7-12 yaş	Dil geliştiren kitaplar, absürd kitaplar, gerçekçi, kişisel ve sosyal konuları içeren kitaplar, gizem macera ve spor konulu kitaplar
12+	Biyografiler, kahraman karakterli kitaplar, bilimkurgu ve yaratıcı hayal ürünü kitaplar

Aileler ve okullar dışında çocuk kütüphaneleri çocuklara kitap sağlaması açısından son derece önemlidir. Kütüphaneye koleksiyon sağlanırken kaynakların fazlalığından, bir diğer deyişle niceliksellikten daha önemli olarak kaynakların işlevselliğine dikkat edilmelidir. Bu durum özellikle çocuk kütüphaneleri için son derece önemlidir. Çünkü çocukları kaynaklara bilinçli bir şekilde yönlendirmek kütüphanelerin en temel sorumluluğudur. Çocuğu kitap konusunda ebeveynleri ya da öğretmenlerinden fazla kütüphanecinin doğru yönlendirmesi beklenir. Kitap seçimi konusunda, kütüphaneci, ebeveyn ve öğretmenler arasında oluşturulacak koordineli bir karar alma süreci yararlı olabilir. Bu süreçte, kütüphaneci rehberlik etmeli; bu yükümlülüğü başarmak içinse gerekli bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Çocuğun bilişsel gelişim evrelerini iyi bilmek, çocuk psikolojisi ve pedagoji gibi konulara hakim olmak ve özellikle de yerel, ulusal, evrensel ölçekte çocuk literatürünü yakından izlemek, söz konusu bilgi ve becerilere örnek verilebilir.

Sonuç

Okuma sevgisi kazandırılmak istenen bir birey, çocuk yaşlarda kitaplarla tanıştırılmalı ve kitaplar çocuğun yaşamında sürekli var olmalıdır.

Günümüzde; telefon, internet, televizyon gibi teknolojilerin yaşamımızın merkezinde yer alması ile birlikte geleneksel oyun ve oyuncaklar eskisi gibi çocukların ilgisini çekmemektedir. Özellikle kitaplar çocukların dünyasından uzaklaşmaktadır. Bu sebeple teknolojinin bu kadar içinde olan çocukların ileride kitap sevgisi kazanmış bireyler olarak yetişebilmesi adına çabalanmalı ve çocukların kitaplarla buluşması için özel mekanlar oluşturulmalı hatta etkinlikler düzenlenmelidir. Bu bakımdan kütüphanelere ciddi bir sorumluluk düşmektedir. Ailelerin bu konudaki bilgisizliği, bilgi eksikliği ve/veya deneyimsizliği, kütüphanecilerin üzerine önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Öğretmen ve kütüphanecilerin koordineli yönlendirme ve desteği ile okuyan, kitap sevgisi ile dolu çocukların yetiştirilmesi sağlanabilir. Çocukların okur-yazarlık bilgi, beceri ve ilgisi ile yetişmesi ise toplumların gelişmesi demektir.

Buraya kadar anılan sorumluluk ve desteğin önemli bir parçasını üstlenecek çocuk kütüphanecilerinin çocuk gelişimi konusunda bilgi ve beceri alt yapısına sahip olması beklenmektedir. Bununla beraber, gerçekçi olmak gerekirse, ülkemiz koşullarında gözlenen resim bu özellikleri yansıtamadığından, bu konuda oluşan boşluk çocuk kütüphanecilerini özellikle kitap seçimi konusunda yönlendirecek birtakım belge ya da rehberler ile doldurulabilir.

Çocuk kütüphanelerinin kaynak seçimi hatta kütüphane kullanım alanları ve hizmetleri Piaget'in gelişim evreleri göz önüne alınarak, 0-2 yaş, 2-4 yaş, 4-7 yaş, 7-12 yaş ve 12 yaş ve üzeri gruplar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Kütüphanede yer alan materyaller bu yaş grupları dikkate alınarak seçilip yerleştirilmeli hatta yönlendirmeler yapılarak kütüphane kullanıcılarının işleri kolaylaştırılmalıdır.

0-2 yaş aralığındaki kullanıcılar için ayrı bir bölüm olmalı, bu bölüm bu yaş grubuna uygun materyallerle donatılmalı, mekanın düzenlenmesi de bu yaşa uygun yapılmalıdır (bebek grubuna dahil olduklarından yerlerde emeklemeleri için uygun zemin oluşturulmalıdır). Bu şekilde bir gruplandırma ile daha büyük çocuklar ile küçükler birbirinden ayrılmakta ve her çocuk kendi yaş grubu ile iletişim kurabilmektedir. Bu yaş grubuna uygun kumaş ya da plastik kitaplar olması, karton kapaklı kitapların bu yaş grubunun yer aldığı bölümde olmaması, bebeklerin bu kitaplara ulaşmasını da engelleyecektir. Bu dönem çocuğun ilk ABC kitapları ile tanıştığı dönemdir. Bunlar, öğretici, metinsiz ve bol resimli kitaplardır. Yakın çevreye ilişkin olan insan, hayvan ve eşya konuları (insan olarak bakkal, postacı vb., hayvan olarak kedi, köpek vb., eşya olarak ise evde sıklıkla gördükleri eşyalar) işlenir.

2-4 yaş aralığındaki çocuklar artık karton kapaklı kitapları rahatlıkla kullanabilirler. Bir önceki yaş grubuna ait kitaplar onlara çok basit gelmektedir. Artık sayı sayma ve harf öğrenmeye başlamışlardır.

4-7 yaş aralığındaki kullanıcılar artık okuma çağına gelmişlerdir. Bu aralığın sonunda birçoğu okumaya başlamaktadır. Bu sebeple bu yaş grubuna iri puntolu az yazılı resimli kitaplar önerilmektedir. Bu yaş aralığı çocuğun akıcı ve çok konuşup, çok soru sorduğu dönemdir. Her şeyi merak ettiklerinden bu dönem çocukları meraklarını giderecek tarzda kitaplara yönlendirilmelidir. Henüz bu yaşta ilgi ve meraklarını kitaplardan gidermeyi öğrenen çocuk ileride kitapların ve kütüphanelerin en değerli bilgi kaynağı olduğunu zihnine yerleştirmiş olacaktır.

7-12 yaş aralığında ise çocuklar artık kendi kendilerine kitap okuyabilecek olgunluğa erişmişlerdir. Masallardan uzaklaşırlar ve bilimsel konular ilgilerini çekmeye başlar. Bu dönem çocukları daha küçük yaş grubundan uzak durmaya çalışır. Özellikle kardeşi olanlar küçük çocukların bulunduğu yerlerden kaçmaya çalışırlar. Bu nedenle de bu dönem çocuklarının diğer yaş grubundan ayrılması onların kendilerini rahat ve bir yetişkin gibi hissedecekleri mekanların oluşması bakımından önemlidir.

12 yaş ve üzeri dönemde ergenlik döneminin eşliğine gelen çocuk artık soyutluğu anlayabilecek yaşa gelmiştir. Bu dönemden sonrası yetişkin gibi düşünmeye başladığı dönemdir. Bu süreçte çocuk kitapları ona komik gelmektedir.

Bu yaş dönemleri dikkate alınarak kaynak seçimi ve hizmet sunumu yapılması durumunda hem kütüphanecilerin çocuklara vereceği hizmetin kalitesi artacak hem de çocuklar kendi yaş grupları ile etkileşim içerisinde olacaklarından kütüphanelerde daha mutlu vakit geçireceklerdir.

KAYNAKÇA

Akkan, G. (2016). Bebekler İçin Şehir Kütüphanesi. <http://www.gizemakkan.com/yasam/bebekler-icin-sehir-kutuphanesi/>

Aldemir, A. (2015). Tarihte Çocuk Olmak. 25 Haziran 2017 tarihinde <http://www.yesiltopuklar.com/islami-sosyete/aysegul-aldemir> adresinden erişildi.

- Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi. (2017). İlk Örnek Çocuk Kütüphanesi: Ali Dayı. <http://www.kygm.gov.tr/TR,1044/ilk-ornek-cocuk-kutuphanesi-ali-dayi.html>
- Alpay, M. (1991). *Kütüphane: Dünyü Yarına Bağlayan Köprü*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Bacanlı, H. (2011). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bayhan, P. ve Artan İ. (2007). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- B. M. (1989). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi. 10 Haziran 2017 tarihinde http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf adresinden erişildi.
- Children's and Youth Services Staff Handbook. (2002). Child Development. 2 Temmuz 2017 tarihinde <http://www.georgialibraries.org/lib/child/childmanual.pdf> adresinden erişildi.
- Children's Library Discovery Center. (2017). Children's Library Discovery Center. <https://www.queenslibrary.org/kids/discovery>
- Çiftçi, F. (2013). Çocuk Edebiyatında Yaş Gruplarına Göre Kitaplar ve Özellikleri. ANEMON: *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 124-137.
- Çocuğun Bilişsel (Zihinsel) Gelişimi: Piaget (2016). 5 Temmuz 2017 tarihinde <http://www.pedagojidernegi.com/upload/editor/2016031804436-0.pdf> adresinden erişildi.
- Eğitim-Sen (2011). *Okul Öncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*. Ankara: Eğitim-Sen.
- Erden, M. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Erkanal, H. (2001). *Eski Ön Asya'da Çocuk*. 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Dünyada Ve Türkiye'de Değişen Çocukluk. 25 Haziran 2017 tarihinde <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/137.pdf> adresinden erişildi.

Firidun Bey Köçerli Cumhuriyet Çocuk Kitaplığı. (2017). Tarihimiz. http://www.clb.az/tariximiz_k44.html#

Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, *T. C. Resmi Gazete* (28170, 11 Ocak 2012).

IFLA (2003). *Çocuk Kütüphanesi Hizmetleri İçin İlkeler* (Çev. Bülent Yılmaz, Selda Ekici).

IFLA (t.y.). *Bebekler ve Küçük Çocuklar İçin Kütüphane Hizmetleri Rehberi* (Çev. Muhittin Gürbüz, Selda Ekici).

İleri, A. (2017). *Türkiye’de Çocuk Kütüphanelerinin Durumu*.

<http://www.bbyhaber.com/bby/2017/11/16/turkiyede-cocuk-kutuphanelerinin-durumu>

Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2011), 1-21.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın Seçme Yönetmeliği. *T. C. Resmi Gazete* (25849, 18 Haziran 2005).

Nas, R. (2014). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Özden, İ. (2009). *Çocukluğun Tarihsel Gelişimi*. 27 Haziran 2017 tarihinde <http://www.ogretmenlerimize.com/index.php?action=printpage;topic=55.0> adresinden erişildi.

Özmen, H. (2008). Fen Öğretiminde Öğrenme Teorileri ve Teknoloji Destekli Yapılandırmacı (constructivist) Öğrenme, 2 Temmuz 2017 <http://www.tojet.net/articles/3114.htm> adresinden tarihinde edinilmiştir.

Piaget’in Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Dönemin Temel Özellikleri. (2010). 10 Temmuz 2017 tarihinde <https://gelisimveogrenme.files.wordpress.com/2010/02/piagetnin-bilic59fsel-gelic59fim-dc3b6nemleri-ve-dc3b6nemlerin-temel-c3b6zellikleri.pdf> adresinden edinilmiştir.

Sağlam, M. ve Aral, N. (2016). Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları. 10 Temmuz 2017 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/Mehmet_Saglam6/publication/316877323_

Tarihsel_Surec_Icerisinde_Cocuk_ve_Cocukluk_Kavramlari_Cocuk_ve_Medeniyet_Dergisi_2016_Aralik/links/59155925a6fdcc963e825e8e/Tarihsel-Suerec-Icerisinde-Cocuk-ve-Cocukluk-Kavramlari-Cocuk-ve-Medeniyet-Dergisi-2016-Aralik.pdf adresinden edinilmiştir.

Selçuk, Z. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Sönmez, V. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim ve Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)*. İstanbul: Gönül Yayınevi.

Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2006). Çocukta Bilişsel Gelişim. 3 Temmuz 2017 tarihinde <http://www.universite-toplum.org/text.php?id=263> adresinden edinilmiştir.

Yılmaz, B. (2010). Çocuk Kütüphaneleri ve Kütüphaneciliği. 25 Haziran 2017 tarihinde http://www.bby.hacettepe.edu.tr/e-bulten/dosyalar/file/bulten_aralik2010/yilmaz_canakkalebolgesemineri2010.pdf adresinden erişilmiştir.

Yücel, D. M. (2014). Bilişsel Gelişim Kuramları, 04 Temmuz 2017 tarihinde <http://www.dmy.info/bilissel-gelisim-kuramlari/> adresinden edinilmiştir.